

Prof dr Darko Gavrilović, Novi Sad

SLOVENSKA NARODNA IDENTITETA – MIT O KARANTANIJI IN O GROFIH CELJSKIH

Abstract: V članku je predstavljeno podobo nacionalne zgodovine Slovencev ki je nastala kot del narodnega oblikovanja Slovencev od konca 18. stoletja. Glavna kohezijska sila pri nastanku slovenskega naroda in utrjevanju slovenske narodne identitete sta bila jezik in kultura in ne država, dinastija ali vera, kot pri mnogih drugih narodih. Nacionalna zgodovinska samopodoba prenaša moderne predstave v preteklost in se nam kaže kot tipični zgodovinski mit, ki preteklosti riše podobo, ki je ta ni imela.

Ključne besede: Slovenci, slovenska nacionalna identiteta, zgodovinski miti.

AVSTRIJA - RAZVOJ SLOVENSKE NARODNE IDENTITETE

Slovenci – nacionalna identiteta politično orožje v Avstriji

Če se ozremo v zgodovino Evrope zadnjih dveh stoletij, lahko ugotovimo, da je to obdobje docela priznavalo načela nacionalne doktrine. Proces oblikovanja evropskih nacionalnih držav se je začel na zahodu stare celine; zdi se, da se bo na njenem vzodu in jugovzhodu zaokrožil šele v sedanjosti. Pri tem seveda ni bilo mogoče doseči popolne zadovoljitve idealov nacionalne identitete oziroma entitete. Faktorji politične moči ter gospodarski, družbeni, zemljepisni in drugi dejavniki so ovirali in nazadnje tudi preprečili idealno razdelitev Evrope po načelu narodnih ozemelj. Regionalni proticentrični interesi so v nacionalnih državah šele vodili k oblikovanju narodnih entitet. Na drugi strani pa so bile nacionalne države v svojih homogenizacijskih težnjah v razmerju do narodnih manjših bolj ali manj uspešne.¹

Kot odgovor na francosko revolucijo, dunajski centralizem in prosvetljenstvo so začele izobražene elite raznih narodov iskati lastno preteklost in „kulturo“. Mladi nacionalizem je bilo vseevropsko gibanje, ki pa je dotedanjo kulturno enotnost Evrope tudi razbilo. Srednjeevropsko oblikovanje nacije je praviloma pomenilo

¹ Kot primer uspešne asimilacije naj bodo omenjeni samo koroški Slovenci v Avstriji. Pri vseh teh procesih se je v različnih oblikah „etniškega čiščenja“ kazal veliki agresivni potencial nacionalizma glede narodnega ozemlja. Cilj procesov, ki jih sproža pojav narodnih gibanj, je namreč zmerom ujemanje meja naroda in meja njegovega ozemlja. Andreas Moritsch, Narodna identiteta – nujnost ali anahronizem, Zbornik Avstrija. Jugoslavija. Slovenija. Slovenska narodna identiteta skozi čas, Ljubljana 1996, str.33.

emancipacijo od habsburške oblasti. Sredi 19. stoletja so se tudi Italijani i Nemci otresli Habsburžanov. Čehi, Madžari, Poljaki v Galiciji, Romuni na Ogrskem, Rusini, Slovaki, Slovenci, Hrvati in Srbi so dosegli svojo popolno nacionalno samostojnost le z emancipacijo od Avstrije. To se je zgodilo leta 1918, ko je avstro-ogrsko monarhija propadla in razpadla.²

Od začetka ustavnega življenja v Avstro-Ogrske monarhiji je nacionalna identiteta postala tudi politično orodje in orožje, saj je bil nacionalizem pravzaprav vodilno gibalno vseh političnih strank. Če ga že niso zapisale v svoj programski credo, so se z nacionalnim vprašanjem, nacionalnimi boji in nasprotji morale prav vse stranke soočiti v vsakodnevnem političnem delovanju, odgovarjati na izazive drugih strank in hote ali tudi nehote izoblikovati svoj odnos do nacionalnega vprašanja.³

Slovenska nacionalna identiteta ni nekaj statičnega, temveč nekaj dinamičnega in je kot takšna odvisna od razumevanja – pa tudi nerazumevanja – različnih gospodarskih, političnih, kulturnih in še morebitnih drugih dejavnikov, ki so v času in prostoru spremenljivi. Kolektivne predstave so sprva bile individualna videnja in razumevanja, ki so se praviloma porodila v družbenih elitah, pa so le v določenih gospodarskih, političnih in kulturnih razmerah postala last skupnost.

Slovenska nacionalna identiteta je vezana za jezik, za slovenščino. Ena izmed očitnih vzporednic med tako različnima nacionalizmoma v 19. stoletju, kot sta bila nemški in slovenski, je prav gotovo velika vloga jezika. Seveda je bila ta vloga različna pri obeh gibanjih, razlikovala pa se je tudi po različnih pokrajinah. Kar ugotavlja Hobsbawm za Nemce, velja v veliki meri tudi za Slovence: jezik ni pomenil samo komunikacijskega sredstva ali administrativnega pripomočka za homogenizacijo, bil je edina kategorija, ki je določala nemštvo.⁴ Prav tako so se lahko Slovenci definirali samo s pomočjo jezika. Po mom mnenju, literatura ni preprost odraz nacionalne identitete oz. kolektivne zavesti, temveč le njen svojevrsten izraz. Sila razmer je botrovala že procesom oblikovanja slovenskega knjižnega jezika, ki je kasneje veljal za glavni kriterij opredelitve slovenske narodnosti. Dokler bo ena od značilnosti človeške družbe razslojenost, lahko predvidevamo, da se bo ob etnični raznolikosti pojavljala tudi jezikovna. V etnično segmentirani družbi se jezik pojavlja v dvojni vlogi: kot simbol etničnega

² Ernst Bruckmüller, Slovenija-Avstrija-Evropa, Historične asociacije o poteh družbenih inovacij, Zbornik Evropski vplivi na slovensko družbo, Ljubljana 2008, str.12,13.

³ Franc Rozman, Socialna demokracija na slovenskem in narodno vprašanje, Zbornik , Zbornik Avstrija. Jugoslavija. Slovenija. Slovenska narodna identiteta skozi čas, Ljubljana 1996, str.85.

⁴ Erik Hobsbaum, Nacije i nacionalizam od 1780: pprogram, mit, stvarnost, Beograd 1996, str.117.

poenotenja skupnosti ter kot instrument, s pomočjo katerega bo skupnost uveljavljala svojo samopodobo nasproti drugim etnijam, bodisi v smeri soočanja z drugimi ali ob vključevanju potencialov sodelovanja.⁵ Pod vplivom misli o jeziku in literaturi kot nadomestku za politične uspehe, bleščeče zgodovinske dogodke, vojskovanja, zmage in poraze, so vlogo, ki so jo pri drugih narodih imeli veliki vladarji, voditelji, politiki, pri Slovencih prevzeli ustvarjalni posamezniki, kulturni delavci, književniki, pesniki.

Vladari dobe prosvetljenega absolutizma so se pod zunanjim vojaškim pritiskom čutili primorane povečati zmogljivosti svoje države. To je bilo mogoče zgolj s povečanjem vrednosti produktivnih slojev prebivalstva, torej ljudskih množic. Omenjeno povečanje vrednosti je vključevalo tudi boljšo izobrazbo. Nacionalnozgodovinski mit je Jožefu II. očitati namen germanizacije, ker je ukazal rabo nemščine kot državnega in učnega jezika. Uporabil bi vsak drug jezik, če bi se mu to zdelo smiselno in zato tudi bolj pametno. Na Slovenskem so prizadevanja za izboljšanje izobrazbe navsezadnje vodila k pospešenemu razvoju modernega slovenskega književnega jezika, ki je kmalu ispričal literarno kvaliteto, saj bi nič drugega ne vodilo k temu cilju. Med Trubarjem⁶ in Vladimirjem Levstikom najdemo nič koliko pričevanj o tem, kako je za Slovence bistveno skupnostno razločevalno znamenje prav jezik, saj kakšne formalnopravne obstoječe ozemeljske enote z imenom Slovenija ni bilo.⁷ Prešeren npr. V *Sonetnem vencu* (1834) značilno govori o „rodu Slovenš'ne cele“; program Zedinjene Slovenije oz. Slovenskega kraljevstva je bil leta 1848 utemeljen na zavesti (o) skupnosti ljudi, ki govore slovensko, in se

⁵ Albina Nečak Luk, Jezikovna identiteta in jezikovno načrtovanje pri Slovencih, Zbornik Avstrija. Jugoslavija. Slovenija. Slovenska narodna identiteta skozi čas, Ljubljana 1996, str.117.

⁶ O odločilni vlogi jezika pri oblikovanju zavesti o slovenski narodni skupnosti lepo pričuje že Primož Trubar ki je leta 1557, v izdaji prvega dela Nove zaveze, nedvoumno zapisal: „Pri tem prevajanju sem se potrudil glede besed in sloga, da bi ga utegnil z lahkoto razumeti vsak Slovenec, bodisi Kranjec, Spodnještajerec, Korošec, Kraševce, Istran, Dolenjec ali Bezjak.“ Trubarjev oče Mihelj v številnih urbarskih omembah nikoli ni naveden kot Trubar, marveč dosledno kot Mull(n)er, kar je bila prvotno poklicnaoznaka (mlinar) in iz nje izpeljano lastno ime Malnar, saj Mihelj ni bil iz Trubarjevega rodu, temveč le oženjen z Jero Trubar. Za priimek Trubar, Primož se je odločil šele v šolah, najverjetneje zato, ker bi bil z zelo pogostim poklicnim priimkom kot Malnar premalo prepoznaven. M. Rupel, Slovenski protestantski pisci, Ljubljana 1966, str.67; Boris Golec, Korenito nova spoznanja o izvoru, imenu in identiteti Primoža Trubarja, Zbornik Evropski vplivi na slovensko družbo, Ljubljana 2008, str.37.

⁷ Začetki artikulirane zavesti o obstoju posebne skupnosti Slovencev segajo sicer že v čas druge polovice 16. stoletja, vendar so to skupnost slovenski protestantje razumeli le kot jezikovno skupnost in ne že kot pravo narodno skupnost. Kaj ti čes prebirmo Trubarja in njegove tovariše vidimo, da se na Slovence obračajo kot na skupnost istega jezika, in ne še zgodovine, pri čemer tudi njihova artikulacija zavesti o obstoju posebne jezikovne skupnosti Slovencev ni bila posledica narodnostnega, temveč verskega koncepta, ki pravi, da vsak jezik slavi Boga. Prav njihova odsotnost vsakršnega zanimanja za zgodovino (na jeziku definirane skupnosti) Slovencev, brez katere pa kot smo videli narodi ne morejo eksistirati, je po mojem mnenju glavni indic, da slovenski protestanti v Slovencih 16. stoletja še niso videli oziroma prepoznali narod. Peter Štih, Miti in stereotipi v podobi starejše slovenske nacionalne zgodovine, Zbornik Mitsko in stereotipno v slovenskem pogledu na zgodovino, Ljubljana 2006, str.31.

ne ozira na historične deželne meje.⁸ V procesu izoblikovanja narodne identitete v drugi polovici 19. stoletja oziroma spreminjanju slovenskega ljudstva v sodoben narod je osrednjo povezovalno vlogo odigrala misel o samosvojem jeziku in literaturi. Ozemeljsko – upravna enota z imenom Slovenija namreč uradno ni obstajala, ni se bilo mogoče opreti na ideologijo zgodovinskega prava, ni bilo nacionalno osredinjenega plemstva. Zato ni prenesetljivo, da je bil program Zedinjene Slovenije, prvi slovenski politični program, edini narodni program v habsburški monarhiji, ki je temeljil samo na naravnem pravu z jezikom kot nacionalnim označevalcem.⁹ Prav tako je pri razpadu SFRJ imela veliko vlogo skrb za slovenski jezik in književnost v njem: v osamdesetih letih je zdaj sem zdaj tja po deželi valovila t.i. „jedrska vojna“ (problem skupnih jeder oz. Vsebini za pouk književnosti in drugih predmetov v Jugoslaviji), ki je bila uvod v „finis Jugoslaviae“.

Brez dvoma so pri vsem tem važno vzpodbujevalno vlogo – tako v nacionalnem kot duhovnem smislu – odigrali različni idealistični, romantični in divergentni politični motivi ter še druge pobude. Posredovanje slovenskega knjižnega jezika vse širšim slojem prebivalstva je bilo pri srcu zlasti katoliški duhovščini. Tudi tu bi mogli biti odločilni različni motivi. Materščina je bila jezik pridige in molitve; molitveniki v slovenščini so se zelo lahko širili; obvladovanje ljudskega jezika je dajalo duhovščini določen izobraževalni monopol ter ji zagotavljalo vpliv na prebivalstvo, s tem pa se je preprečevalo širjenje svobodomiselnih in drugih idej.¹⁰

Vender pa se do konca druge tretjine 19. stoletja še ne more govoriti o enotni slovenski narodni identiteti pri širokih slojih prebivalstva. Z ustvarjanjem predpogojev za razmah slovenskega narodnega gibanja pa je katoliška duhovščina bistveno določila tudi smer kasnejših procesov pri oblikovanju slovenskega naroda. Drugi nosilci procesov nastajanja slovenskega naroda so sprva nastopali zgolj posamično; v skupinah so se pojavili zelo pozno. Tu mislim na razumnike in prav tako na šele nastajajoče slovensko meščanstvo. Tudi razumniki in meščani so se – kakor že slovenska duhovščina – nujno morali odzvati na politične izazive nemškega in v manjši meri italijanskega nacionalizma, ki sta se v revoluciji 1848 izrazila v obliku prizadevanja za oblikovanje lastnih nacionalnih držav. Zelo omejene

⁸ Igor Grdina, Konstituiranje slovenske nacionalne identitete in slovenska književnost, Zbornik Avstrija. Jugoslavija. Slovenija. Slovenska narodna identiteta skozi čas, Ljubljana 1996, str. 92.

⁹ Damir Globočnik, Nemci imajo Götheja in Schillerja skor po vseh hišah ; mi pa zaljšamo sobe z našimi velemožmi!, Zbornik Evropski vplivi na slovensko družbo, Ljubljana 2008, str.79,80.

¹⁰ A. Moritsch, n.d., str. 35.

možnosti za prebujo narodnih moči in za zagotovitev lastnega političnega prostora so slovenskim liberalcem narekovale tesno sodelovanje s katoliškimi konservativci. V okvirih tega sodelovanja so bile konec 60-ih let 19. stoletja ustvarjene predpostavke, ki so omogočile, da so potem Slovenci v samo nekaj desetletjih postali slovenski narod v polnem pomenu besede, tj. nacionalni kolektiv s skupno politično voljo in z lastno identiteto znotraj habsburške monarhije.¹¹ Ob koncu 19. in ob začetku 20. stoletja je t.i. jugoslovanska usmeritev postala sestavni del slovenske meščanske in socialdemokratske politike. Zanimanje za dogodke na Hrvaškem, v Bosni, Srbiji in drugje na Balkanu, ki že prej ni bilo majhno, se je še povečalo. Jugoslovanstvo je ako v letih pred prvo svetovno vojno postalo eno osrednjih državno političnih tem, toda predstave o tem, s kom in kako se povezovati, niso bile nič bolj jasne in konkretne kot v prejšnjih desetletjih. Ena izmed kontroverznih tem, ki izaziva slovensko zgodovino, je prav gotovo jugoslovanstvo pri Slovencih pred letom 1918. Po mojem mnenju, ki se opira na raziskave jugoslovanstva v kontekstu slovensko-hrvaških odnosov, je mogoče utemeljeno sprejeti naslednjo trditev: jugoslovanstvo v različnih različicah je bilo od predmarčne dobe do 1918 sestavni del različnih varianti slovenske nacionalne ideologije. Večina ideologov slovenskega nacionalizma si ni predstavljala slovenstva brez jugoslovanskega zaledja. Vendar so ga pojmovali zelo različno. Oznaku „slovensko jugoslovanstvo“ pojmujem zato v najširšem smislu.

RAZVOJ SLOVENSKE NARODNE IDENTITETE V JUGOSLAVIJI 1918-1991

Slovenci v času med vojnama

Ob oblikovanju nove države Jugoslavije po razpadu Monarhije so poleg interesov posameznih držav že od samega začetka igrali pomembno vlogo interesi narodov, ki so vanjo vstopali. Zlasti Slovenci so v večnarodnosti državi etnično sorodnih narodov iskali zagotovilo za ohranjanje in razvoj slovenskega naroda, za razvijanje njegovih etničnih, kulturnih in jezikovnih značilnosti. Zanje je konec

¹¹ Svoj petdeset let star narodnopolitični program avtonomno Zedinjeno Slovenijo so do konca 19. stoletja poskušali uresničiti Slovenci z naslanjanjem na nemško krščansko socialno stranko. Po neuspehu Badenijevih jezikovnih naredb so Slovenci zgubili zaupanje v politično zavezništvo s to stranko za doseg svojih avtonomnih naredb. V jeseni 1898 si je slovenska Katoliška narodna stranka našla novega zaveznika, s pomočjo katerega je računala doseči Zedinjeno Slovenijo in ohranjati narodno identiteto. To je bila Hrvaška stranka prava. Vidi kot Vasilij Melik, Slovenski državnoopravni programi 1848-1918. Slovenci in država, Zbornik prispevkov z znanstvenega posveta sa SAZU, od 9. do 11. novembra 1994. Ljubljana 1995, str.67-71; Janko Pleterski, Študije o slovenskem narodnem vprašanju, Maribor 1981.

koncev to tudi razlog za oblikovanje nove države.¹² Za prvo Jugoslavijo so se Slovenci odločili iz enega samega poglavitnega preudarka, da bodo v njej lažje ohranjali svojo narodno identiteto, kot so jo pred prvo svetovno vojno v avstrijski državni polovici habsburške monarhije. Morda so novoilirski oziroma jugoslovanski pogledi pri nekaterih slovenskih politikih olajševali ali pospeševali njihovo prizadevanje med prvo svetovno vojno za združitev vseh jugoslovanskih narodov in njihovih dežel v habsburški monarhiji v samostojno državno telo znotraj monarhije, kar je našlo svoj izraz v takoimenovani majniški deklaraciji jugoslovanskago poslanskega kluba v dunajskem parlamentu 30. maja 1917. V tej deklaraciji Zedinjena Slovenija sploh ni bila posebej omenjena¹³, ampak so nanjo mislili implicitno v okviru države Slovencev, Hrvatov in Srbov. Majniška deklaracija je preko raznih etap vodila direktno do 29. oktobra 1918, ko so v Zagrebu in Ljubljani istočasno oklicali popolnoma samostojno Državo Slovencev, Hrvatov in Srbov, osvobojeno nemške in madžarske nadoblasti.¹⁴ Proglasitev narodne osvoboditve in ustanovitev Narodne vlade za Slovenijo, ki je dejansko prevzela vso oblast v Sloveniji in jo samo formalno potrdil vrhovni Narodni svet SHS v Zagrebu¹⁵ 1. novembra, je promenila uvedbo slovenskega jezika v vso upravo in šolstvo v Sloveniji. Slovenščina je takoj postala v Sloveniji uradni jezik. Po prvi svetovni vojni začenja obdobje pospešenega ravoja slovenskega knjižnega jezika, saj so Slovenci, kljub vključenosti v širši državni okvir Jugoslavije vendarle dobili več, za načrtovanje javne rabe slovenskega jezika potrebnih, zakonodajnih možnosti, za načrtovanje korpusa pa so se začele oblikovati potrebne nacionalne ustanove (Univerza v Ljubljani 1919, SAZU 1938, temeljni kamen za zagrado NUK je bil položen 195,etc). Tudi kulturni odsek Narodnega sveta za Slovenijo, ki je zasedal 16. in 18. novembra 1918, se je v svoji resoluciji izjasnil za nadaljne razvijanje slovenske narodne individualnosti in njej primerne politične avtonomije Slovenije. Toda slovenska liberalna stranka, najbolj vneta zagovornica jugoslovanskega narodnega unitarizma in brezpogojne združitve Države SHS s Kraljevino Srbijo je pritisnila na svoje pristaše v kulturnem odseku, da so se odrekli podpisu takšne slovenske narodno razvojno perspektivne in avtonomistične izjave in čez par dni objavili svojo unitaristično in centralistično.¹⁶

¹² Dušan Nečak, *Historical Elements for Understanding the „Yugoslav Question“*. V: *Yugoslavia the Former and the Future*, Washington, 1995, pp. 22-25.

¹³ Janko Prunk, *Slovenski narodni programi*, Ljubljana 1986, str.174.

¹⁴ Janko Pleterski, *Prava odločitev Slovencev za Jugoslavijo*, Ljubljana 1971.

¹⁵ Jurij Perovšek, *Jugoslovanski zedinjenje in Slovenci v novembru 1918*. *Prispevki za novejšo zgodovino* XXVIII/1988, str.46.

¹⁶ J. Prunk, *Slovenci in ustanovitev Jugoslavije*, *Revija* 2000, št. 44-45, 1988, str.14,15.

V tem dejanju so se pokazali temelji velike kontroverze med liberalno in katoliško stranko glede pogleda na razvoj slovenske identitete, ki bo opredeljevala politiko obeh strank ves čas prve Jugoslavije. Slovenski liberalci so bili novembra 1918 v Narodnem viječu v Zagrebu med vnetimi zagovorniki čim hitrejši in brezpogojne združitve s Srbijo. Jugoslovansko narodno unitaristično in državno centralistično stališče so slovenski liberalci zastopali pred volitvami v konstituinto in v ustavni debati v prvi polovici leta 1921. Proti takšni orientaciji se je v Sloveniji spočetka v letih 1919 in 1920 borila le konservativna Slovenska ljudska stranka, ki je zahtevala avtonomijo za Slovenijo, ki naj bo izražena v deželnem zboru. Leta 1923, in to že na samem njegovem začetku je zelo jasno stališče glede slovenske narodne identitete in njenega statusa povedala tudi najmočnejša slovenska politična stranka – Slovenska ljudska stranka v predvolilni brošuri „Sodite po delih, Kažipot slovenskim volilcem v boju za slovensko samostojnost“. Na koncu brošure je poseben poudarek dejstvu, da so Slovenci poseben narod, ki ima svoj jezik, svojo kulturo in izobrazbo ter od Srbov različno vero. K tem jasnim narodnim opredelitvam Slovenske ljudske stranke je potrebno pripomniti le, da jih vodstvo stranke ni ves čas konsekvantno in odločno branilo v vsakdanjem političnem življenju in je prevečkrat pristajalo na oportunistične sporazume z Beogradom.

Iz teh vrst je izhajala tudi Božo Vodusek, ki je v križu na gori konec leta 1926 objavil izjemno pomemben članek „Etika in politična misel Slovencev“. V tem članku je oštro zavrnil slovensko liberalno politiko propagiranja unitarnega jugoslovanstva med Slovenci in jim svetoval, naj jugoslovansko enakopravnost raje propagirajo med Srbi. Kritiziral je tudi avtonomizem SLS, ker ga stranka ne zastopa z dovoljšno odločnostjo. Pišel je do zanimivega in epohalnega zaključka, ki je v slovensko identiteto prvi vnesel novo kategorijo slovenske države. Takole se je glasila ta ugotovitev: „Naša notranja neenakopravnost izvira iz dejstva, da mi Slovenci še nismo političen narod, da še nismo spočeli najvišjega političnega ideala, ki mu taj naziv pristaje. Lastna državna oblika je za narod enak ideal, kakor za poedinca osebna svoboda. Ko bo ideal lastne državne oblike sam po sebi rasel iz nas vseh, se bo vprašanje načina njegove uresničitve samo rešilo. V okviru sedanja države je edina rešitev v tem duhu federacija.“¹⁷ Preteči je moralo še poldrugo desetletje, da so Slovenci v okviru jugoslovanske države in to šele druge Jugoslavije, dosegli federalni status.

¹⁷ J. Prunk, Slovenski narodni vzpon. Narodna politika 1768-1992., Ljubljana 1992, str.252,253.

Najvažnejše dejanje slovenske narodne afirmacije in prvo Jugoslavijo se je zgodilo čisto na koncu leta 1932 na političnem polju. Slovenska ljudska stranka, tedaj v opoziciji unitarističnemu jugoslovenarskemu režimu, je izdala svojo „Slovensko deklaracijo“, ki pa je v javnosti zaradi formulacije v točkah in podobnosti z deklaracijo Hrvatske seljačke stranke, dobila ime punktacije. Ugotovljavala je, da je slovenski narod razdeljen in razkosan na štiri države: na Jugoslavijo, na Italijo, Avstrijo in Madžarsko. Zato je njegova temeljna zahteva, da se združi v eno samo politično enoto, ker se more le tako obvarovati in zgotoviti splošen napredek. Glavnemu delu naroda, ki živi v Jugoslaviji, je postavljena naloga, da za ta ideal neprestano dela, dokler ne bo uresničen. Zato si mora slovenski narod v Jugoslaviji priboriti samostojen položaj, ki bo neprestano služil kot privlačna sila vsem drugim delom naroda, živečim v drugih državah. Deklaracija je poudarila potrebo svobodnega sporazuma s Hrvati in Srbi, ki naj na demokratični podlagi ustvari državo avtonomnih federalnih enot, katerih ena bo tudi Slovenija.¹⁸

Druga svetovna vojna

Druga svetovna vojna, ki je Slovenci niso ne pripravljali, ne začeli in ne vodili, je zagotovo najbolj grenko in krvavo dogajanje v evropskem zgodovinskem dogajanju v sodobni zgodovini. Čeprav se na slovenskih tleh v času druge svetovne vojne niso odvijale najpomembnejše bitke za zmago nad nacifašizmom, pa je slovenski prispevek k tej zmagi nezanemarljiv.¹⁹

Okupacija je Slovence kot enega manjših evropskih narodov, ki je že pred vojno živel v štirih državah, z okupacijo pa so trije okupatorji razdeli še matično ozemlje na različna okupacijska območja, izjemno ogrozila, saj so bili obsojeni na etnični izbris. Odporniška organizacija, od napada Nemčije na Sovjetsko zvezo imenovana Osvobodilna fronta slovenskega naroda se je odločila za oborožen odpor. Politična organizacija odpora z razpredeno mrežo terenskih odborov je med prebivalstvom vzpodbujala najrazličnejše oblike odpora. V letu 1944 je ob pričakovanju skorajšnjega konca vojne Osvobodilna fronta postala temelj načrtne izgradnje ljudske oblasti, usmerjene v perspektivo; takrat je namreč poleg osrednje naloge gibanja, tj. Boja proti okupatorju, vse bolj v osprednje stopalo vprašanje kako zavarovati in nadalje krepiti pozicije partizanskega gibanja pod komunističnim vodstvom, katerega cilj je bil prevzem oblasti.²⁰

¹⁸ Prav tam, str.221,222.

¹⁹ Dušan Nečak, Slovenski poselitveni prostor in Slovenci v evropskem zgodovinskem dogajanju od prve svetovne vojne do osamosvojitve, Zbornik Evropski vplivi na slovensko družbo, Ljubljana 2008, str.25.

²⁰ Tone Ferenc, Ljudska oblast na Slovenskem 1941-1945, knj.3. Ljubljana 1991; Jera Vodušek Starič, Prevzem oblasti 1944-1946, Ljubljana 1992, str.9-225.

Evropskemu zgledu je sledil tudi bračun s slovenskimi „Nemci“. Večina njih je iz Slovenije odšla še pred koncem vojne. Po vojni pa so nove oblasti na Slovenskem obračunale še z ostankom. Danas tako na Slovenskem živi le še majhno število pripadnikov te nekoč največje narodne manjšine na Slovenskem.

Uničenje Jugoslavije, v kateri je živela večina Slovencev in genocidna naravnost nacifašističnega okupatorja je pomenila novo preiskušnjo pri ohranjanju in utrjevanju narodne identitete in to na obeh straneh takratne slovenske politične scene – na komunistični strani, ki se je odločila za odpor in na antikomunistični strani, ki je antikomunizem postavila pred boj zoper okupatorja. Značilno pa je, da ste se obe strani borili za ohranitev slovenske narodne identitete in stremeli k uresničenju slovenskega narodnopolitičnega programa „Zedinjene Slovenije“, vendar sta obe videli perspektivo pri uresničevanju teh ciljev spet v jugoslovanski državi.

Glede notranje – politične strukturiranosti gibanja ki se je odvijalo v Sloveniji v okviru Druge svetovne vojne, v Sloveniji je potekala avtentična revolucija, ki je omogočila samostojen vzpon komunistov na oblast, torej brez neposredne podpore Sovjetske zveze. Revolucionarni značaj odporniškega gibanja je poglobljajal notranje delitve v slovenskem narodu in Slovenci so se znašli v krogu narodov, ki so bojevali tudi državljansko vojno.

Slovenci v zadnjo Jugoslavijo

Zadnjo Jugoslavijo so ustvarili komunisti. Poprejšnja zgodovinska izkušnja narodov Jugoslavije je prinesla na površje koncept enakopravnosti narodov in narodnosti. Na retorični ravni naj bi bila kulturna in jezikovna raznolikost Jugoslavije izvir bogatstva za vsako etnijo posebej in za vse skupaj. Kulturni pluralizem je ščasoma postal osnovno načelo medetničnih rezmerij v Jugoslaviji. Načelo „enotnosti v različnosti“ je bilo proglašeno za skupni cilj in najvišjo vrednoto.²¹ Na načelih, ki so bila sprejemljiva za vse jugoslovanske narode in teoretično niso stremela k krnitvi narodne identitete. Toda v praksi se je uresničila centralistična država. Ta je sicer dajala sestavnim enotam več avtonomije in suverenosti, kot so jo imele kdajkoli prej. Vendar je obenem bila to država ideologije, ki je narodno vprašanje kar nekaj časa potiskala v ropotarnico zgodovine. V dilemi razredno: nacionalno je država/komunistična partija dajala prednost razrednemu. Kljub temu so se Slovenci odločili za nacionalno in zadnja

²¹ Albina Nečak Luk, jezikovna identiteta in jezikovno načrtovanje pri Slovencih, Zbornik Avstrija. Jugoslavija. Slovenija. Slovenska narodna identiteta skozi čas, Ljubljana 1996, str. 123.

jugoslovanska država je tudi razpadla zaradi nerešenega narodnega vprašanja, zaradi trdne narodne identifikacije njenih sestavnih delov. Ves povojni čas se je stopnjevalo nezadovoljstvo Slovencev, vendar ne toliko zaradi oviranja narodne identifikacije, bolj zaradi nezadovoljivega statusa v drugi Jugoslaviji.

Ustavni red v socialistični Jugoslaviji je bil buren in se je pogosto spreminjal. Slovenija je v njem, leta 1947, dobila svojo prvo ustavo v zgodovini sploh, kar je bil velik dosežek, čeprav so bile republiške ustave subsidiarne jugoslovanski, v kateri pa je bila zapisana pravica do samoodločbe vključno s pravico do odcepitve. Prva povojna jugoslovanska ustava je bila sprejeta leta 1946, sledil je ustavni zakon leta 1953²², naslednja ustava leta 1963²³, amandmaji nanjo leta 1967, 1968 in 1971, nova ustava leta 1974²⁴, amandmaji nanjo pa leta 1981 in 1988. Februarja 1989 je bila s spremembo srbske ustave posredno spremenjena tudi jugoslovanska ustava in s tem je bilo tudi formalno konec jugoslovanskega ustavnega reda.²⁵ V začetku druge Jugoslavije (1948) prelom s stalinističnim tipom socializma je bil narejen na brutalen način, z uporabo notranje represije in z mnogimi krivicami, a s splošno podporo in bi brez odločitve množic ne mogel uspeti. Jugoslavijo in Slovenijo je v petdesetih in kasnejših letih pripeljal na najbolj zahodni rob vzodnega sveta. Omogočil ji je poseben, vmesni položaj med vzhodom in zahodom.²⁶ Nekaj let po sporu, z uvedbo samoupravnega socialističnega modela, je postopoma popuščala represija. Sredi šestdesetih let v Jugoslaviji začel je proces decentralizacije in demokratizacije. Na Slovenskem je proces liberalizacije ekonomskega in političnega življenja vodil Stane Kavčič in mnogi so se identificirali z njegovo politiko, ker je bila ta usmerjena tudi k večji suverenosti slovenskega naroda. Res to obdobje ni bilo dolgega veka, bilo pa je poveden kazalnik prihodnjega razvoja. Toda eden najpomembnejših razlogov za Kavčičev padec je bila prav njegova usmerjenost v gospodarske povezave z zahodno Evropo, posebej Bavarsko. Čeprav je bila Kavčičeva liberalna in nacionalna politika v začetku sedemdesetih let zrušena in je zavladovala politična recesija.

²² Ustavni zakon iz leta 1953 je v ustavno terminologijo uvedel socializem.

²³ V ustavi iz leta 1963 se je izražala huda politična kriza, spopad med centralisti in federalisti. Ustavni amandmaji konec šestdesetih in v začetku sedemdesetih let so ustavno ureditev preusmerili na pot federalizacije.

²⁴ Ustava je bila nekaj vmesnega med federacijo in konfederacijo, zvezno ustavo je nekako izenačevala z republiškimi in ji ni dajala absolutnega primata. Čeprav, republikam je dajala veliko pravic. Ustava je zagotavljala pravico do samoodločbe, vključno s pravico do odcepitve.

²⁵ Več o tem glej Božo Repe, Oris obravnave nacionalne problematike in nacionalnih programov v Sloveniji od konca druge svetovne vojne do začetka osemdesetih let, Borec 1992, 3/4/5, str.286-298.

²⁶ Več o tem: Jugoslavija v hladni vojni, Zbornik z Znanstvenega posveta Jugoslavija v hladni vojni, Ljubljana 8-9 maja 2000.

Pravzaprav spori med Slovenijo in federacijo so se stalno pojavljali na raznih področjih (čeprav največkrat javnosti prikrito); v obliki kriz pa (največkrat zaradi gospodarskih vprašanj) ciklično na vsakih deset do petnajst let. Do začetka osemdesetih let lahko prepoznamo tri velike politično-gospodarske spore med Slovenijo in federacijo: leta 1945 zaradi zahtev Slovenije, da se v ustavo vnese pravica do samoodločbe vključno s pravico do odcepitve in zaradi gospodarskega izžemanja; v začetku šestdesetih let zaradi zahtev po odpravi centraliziranega gospodarstva in spremembe ustave, ki bi republikam dala več pravic, konec šestdesetih let in v začetku sedemdesetih let pa spor zaradi cestnih kreditov in „liberalistične“ usmeritve predsednika slovenske vlade Staneta Kavčiča.²⁷ S padcem berlinskega zida 1989, in razkrojem večjih multietničnih in večnacionalnih držav (Sovjetske zveze, Jugoslavije, Češkoslovaške) nastanejo v vzhodnem evropskem bloku številne manjše nacionalne države, ki so se na eni strani borile za večjo mednarodno prepoznavnost, na drugi strani pa začele priprave za vstop v transnacionalna gibanja. S tem imamo na eni strani ponoven poudarek nacionalizma, na drugi pa se s hitrejšim odpiranjem na zahod soočamo z gospodarskimi procesi globalizacije, ki ne pomenijo le univerzalizacije, temveč tudi re-lokacijo.²⁸

V psihološkem smislu pa se je razhod pripravljala vsa osemdesetih leta in je bil tudi posledica sedemdesetletnega bivanja v Jugoslaviji in z njim povezanega izginotja zgodovinskega strahu pred germanizacijo in italijanizacijo na eni strani, ter hkrati naraščanja ogroženosti pred srbizacijo na drugi strani. Ne nazadnje je bil tudi posledica neuspešnih poskusov jugoslovanskih oblasti po privzgojitvi jugoslovanskega (socialističnega) patriotizma. Pri mlajših generacijah je v osemdesetih letih jugoslovanska zavest delovala le še pri športu (zlasti košarki in nogometu) ter jugoslovanskem popu in rocku. Pri Slovencih je, ne glede na generacijo, prevladal ekonomski egoizem, usmejenost na zahod, potrošništvo, in želja po modernizaciji, ki naj bi iz Slovenije čim prej naredila postindustrijsko družbo in jo izenačila z razvitimi evropskimi državami. Nacionalizem je, razen pri delu intelektualcev in kasneje tudi politikov, izhajal predvsem iz zavesti, da Jugoslavija postaja „cokla“ v teh težnjah, vzroke je imel v naraščajoči krizi, usmerjen pa je bil predvsem proti priseljencem z juga („južnim bratom“ kot Slovenci su jim posmehljivo rekli).

²⁷ Več o tem glej Božo Repe, *Liberalizem v Sloveniji*, Ljubljana 1992.

²⁸ Jasna Fakin Bajec, *Moderni in postmoderni vplivi na interpretacijo lokalne preteklosti*, Zbornik Evropski vplivi na slovensko družbo, Ljubljana 2008, str.145.

Slovenske narodne identitete poslej ni mogoče več definirati samo kot priznavanje pripadnosti k narodu, temveč vse bolj kot boj za čim večjo samostojnost slovenskega naroda in zavzemanje za dosledno izvajanje načela konsenza pri odločitvah, ki so vitalno zadevali narodne interese. Slovenski narodni identifikaciji v samostojnoj Sloveniji se je pridružila še slovenska državna identifikacija, ki pa ne zadeva več samo Slovencev.

Migracijski tokov

V prvih letih po prvi svetovni vojni sledili so zlasti migracijski tokov Slovencev iz Italije in Avstrije v osrednjo Slovenijo. Šlo je v prvi vrsti za izobražene ljudi, ki so bili tarča političnega pregona. V času med vojnama zajame zlasti gospodarsko najmanj razvite predele slovenskega naselitvenega prostora val ekonomske migracije. Druga svetovna vojna je z migracijami in izgoni oštro zarezala v ta prostor. Nacistični okupator je predvidel sto tisoče izseljenih Slovencev v Srbijo. Že v času vojne je iz Istre in Slovenskega Primorja odšel val italijanskega prebivalstva, pretežno iz etnično političnih razlogov, ki so mu sledili še valovi po drugi svetovni vojni. Posledica tega dogajanja je drastično zmanjšanje italijanskega prebivalstva na tem območju in tako imenovana melioracija slovenskega naselitvenega ozemlja v Italiji, kamor so po vojni italijanske oblasti naseljavale te tako imenovane esule. Ob koncu vojne na slovenskih tleh priča še dvema tragičnima migracijskima tokovima, oba sta bila politično pogojena. Tisoče Slovencev, ki so bili na strani poražencev v drugi svetovni vojni in se niso strinjali z novimi revolucionarnimi oblastmi, se je takrat odpravilo v emigracijo. Bili so ljudje vseh socialnih slojev in raztepli so se domala po vsem svetu, nemalo pa jih je ostalo v evropskih državah. Druga skupina po so bili že omenjeni Nemci na Slovenskem. Tudi njihov odhod je spremenil socialno in etnično podobo slovenskega naselitvenega prostora. Tudi tu je šlo za tisoče ljudi, ki so po večini sestavljali gospodarsko močan sloj na Slovenskem. In končno od začetka šesdesetih let, ko se je Jugoslavija zaradi težkih gospodarskih problemov morala odpreti v zahodno Evropo, se je vanjo začela zlivati množica v prvi vrsti ekonomskih emigrantov, bolj znanih kot „gastarbajterji“. Njihova nova domovina sta postali zlasti zahodna Nemčija in Avstrija.²⁹

²⁹ Več o tej temi gl. Zlasti D. Nečak, Slovenski poselitveni prostor in Slovenci v Evropskem zgodovinskem dogajanju od prve svetovne vojne do osamosvojitve, Zbornik Evropski vplivi na slovensko družbo, Ljubljana 2008, str.17-28.

MIT O KARANTANIJI IN O GROFIH CELJSKIH

Celi narodi gojijo stare in ustaljene predstave o sebi in o drugih narodih – narodnostne mitove, stereotipe in predsodke. V znani zgodovini na vsem svetu ni ljudstva, etnije ali naroda, ki ne bi imel takšnih predstav. Mitovi, stereotipi i predsodki so relativno enostaven način da večamo občutje lastne vrednosti in krepimo svoj jaz; to nam zagotavljajo zlasti negativni predsodki do drugih skupin in pozitivni predsodki do skupin, ki jim sami pripadamo. Mitovi in stereotipi so lahko povezani z mehanizmom projekcije. Projekcija nam omogoča, da lastne napake in težave, ki jih sami povzročamo, nezavedno preslikamo v druge.³⁰

Osrednja vloga jezika, literature in kulture v procesu narodnega konstituiranja je posebnost srednjeevropskega nacionalnega gibanja od konca 18. stoletja.³¹ Meščanski izobraženci in voditelji, ki so bili tvorci in nosilci slovenskega kulturnega, narodnega in političnega vzpona v drugi polovici 19. stoletja, so se odločili mitizirati kulturo oziroma jo postaviti na mesto zgodovine.³² Nekoliko poenostavljena misel bi se lahko glasila: če so se želeli zoperstaviti označbam Slovencev kot pripadnikov „nezgodovinskega“ naroda in utemeljiti narodni program, so morali umetno ustvariti herojska obdobja slovenske zgodovine in se nasloniti na može, ki so ta program napovedovali.

Če se omejimo na slovensko zgodovino, lahko opazimo, da se tovrstni opredelitvi metodološkega nacionalizma³³ dobro prilegajo sintetični pregledi nacionalne zgodovine, za katere je, če si dovolimo nekoliko posploševanja, značilno, da si za cilj postavljajo opis gibanja slovenskega naroda (oziroma njegovih naravnih prethodnikov – slovenske etnije, etnično slovenskega prebivalstva, ozemlja s prevladujočim etnično slovenskim prebivalstvom itn.) skozi čas. Izhodišče sintez slovenske zgodovine je torej implicitna podmena, ki so jo sama narava nacionalnih sintez ves čas tvorno reproducira, podmena o neprekinjeni zgodovinski kontinuiteti med prvimi slovanskimi naseljenci iz zgodnjega srednjega veka in pripadniki slovenskega naroda, ki naj bi se svojega bistva po večstoletnem hiberniranju zavedli šele ob koncu 18. stoletja in v nadaljevanju dosegli dokončno samouresničitev z

³⁰ Janek Musek, Psihološke prvine narodne identitete in analiza slovenske samopodobe, Zbornik Avstrija. Jugoslavija. Slovenija. Slovenska narodna identiteta skozi čas, Ljubljana 1996, str. 192.

³¹ A.J.P. Taylor, Habsburška monarhija 1809 -1918., Ljubljana 1956, str.228.

³² Prav tam, str.32.

³³ Gl. Nina Glick Schiller, Andreas Wimmer, Methodological Nationalism and Beyond. Nation-State Building, Migration and the Social Sciences. V: Global Networks. A Journal of Transnational Affairs, II, 2002, št.4, str.302.

ustanovitvijo nacionalne države ob koncu 20. stoletja. Kot vemo, je bila pred kratkim, še najbolj celovito in podrobno na zadnjem zborovanju zgodovinarjev v Kranju, teza o tisoč petstoletni slovenski kontinuiteti ovržena.³⁴ Pričakovati je torej, da bo tovrstna predstava, ki ni nič drugega kakor relikv nekakega minulega umevanja zgodovine, ki ne usreza več sodobnim zgodovinopisnim ugotovitvam in spoznanjem, sčasoma popolnoma opuščena in pospravljena na edino primerno mesto – v ropotarnici zastarelih in ovrženih zgodovinopisnih predstav in razumevanj.

V slovenskem okviru je koncept nacionalne zgodovine postavil Anton Tomaž Linhart konec 18. stoletja, ki je v duhu svojega časa izhajal iz tedaj uveljavljajoče se komparativno-filološke metode identifikacije ljudstev z jeziki, kar je z drugimi besedami pomenilo, da je bila *Sprachgeschichte* razumljena kot *Volks geschichte* in kar je v osnovi napačno izhodišče, saj so narodi subjektivne in ne objektivno določljive skupnosti. Ob tem metodološkem izhodišču in na podlagi *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*, ki govori o Karantancih kot o slovanskem ljudstvu, ni bilo težko vzpostaviti povezave s Slovenci.³⁵ Drugi vsebinsko nič manj, zato pa simblično še bolj pomemben element, ki je povezoval Slovence s Karantanci pa je seveda bilo ustoličevanje koroških vojvod oziroma karantanskih knezov. Obred je podrobneje poznan na podlagi nekaj opisov iz poznega srednjega veka, iz katerih izhaja, da je potekal v slovenskem jeziku.³⁶ Dodatno identifikacijo s Slovenci pa je poleg jezika predstavljalo dejstvo, da je ustoličevalec bil kmet, ta pa je bil že v slovenskih zgodovinskih percepcijah 19. stoletja takorekoč sinonim za Slovenca.³⁷ Z Linhartovim konceptom so Slovenci konačno lahko pokazali, da vendarle imajo svojo zgodovino, ki se po starosti lahko primerja z zgodovinami drugih evropskih narodov. Na eni strani se je ta zgodnj srednjeveška slovenska glorijska nanašala na predstavo, da je bilo slovensko narodnostno ozemlje v 9. stoletju trikrat večje od današnjega in je na severu segalo vse do Donave med Dunajem in Linzem in še čez.³⁸

Z nastankom samostojne države se je od politične oblasti zahtevalo, da se Slovenija v mednarodnem svetu uveljavi kot država z lastnimi zgodovinskimi in

³⁴ Peter Štih, Miti in stereotipi v podobi starejše slovenske nacionalne zgodovine. V: Zbirka zgodovinskega časopisa, XXXII, 2006, str.25-47.

³⁵ Peter Štih, Državne tvorbe v srednjem veku na slovenskem ozemlju, v: Od držav na Slovenskem do slovenske države, Kočevje 2004, 4 sl. Zlasti 39 sl.

³⁶ Gl. Bogo Grafenauer, Ustoličevanje koroških vojvod in država karantanskih Slovencev, Dela SAZU I/7, Ljubljana 1952, 78 sl.

³⁷ Gl. Sergij Vilfan, Slovenci – kmečki narod?, 29. seminar slovenskega jezika, literature in kulture, Ljubljana 1993, 229 sl.

³⁸ P.Štih, Miti in stereotipi v podobi starejše slovenske nacionalne zgodovine, Zbornik Mitsko in stereotipno v slovenskem pogledu na zgodovino, Ljubljana 2006, str.33.

kulturnimi koreninami. S tem se pojavila potreba po ponovnem rekonstruiranju, utrjevanju in izkazovanju nacionalne identitete ter iskanju novih simbolov, s katerimi bi država identificirala državno samobitnost. Slovensko nacionalno identiteto so že konec 80.let, predvsem pa v 90. letih stoletja, začeli opredeljevati in utemeljevati na podlagi ponovnega vrednotenja ruralnih posebnosti, kar je delno posledica utemeljevanja slovenske nacionalne identitete na podlagi razlik do življenja v SFR Jugoslaviji in izpostavljanje zgodovine načina življenja izpred obdobja pred drugo svetovno vojno, ko je kmetijstvo predstavljalo poglavitno gospodarsko panogo. V prvih letih po osamosvojitvi je med prebivalstvom prevladovalo evforično iskanje znakov iz preteklosti, ki bi opredelilo slovensko nacionalnost. Mediji so konstruirali mite o prvih slovenskih državah in kraljih, javnost je konstruirala slovenske nacionalne simbole, kot je npr. Postal kozolec, čeprav ga v posameznih pokrajinah Slovenije ni moč zaslediti itd.³⁹

Del slovenske javnosti je v zadnjih desetletjih 20. stoletja naklonjeno spremljal prizadevanja laičnih zgodovinopiscev, ki so utemeljevali drugačen, predvsem pa veliko starejši in s starodavnimi italjskimi plemeni povezan izvor Slovencev. Tovrstna iskanja plemenitejšega izvora so potekala v obdobjih oblikovanja nacionalnih identiteta od razsvetljenstva naprej in tudi še v nedavni zgodovini. Temeljila so na želji številnih slovenskih razumnikov, da bi v času oblikovanja narodove zavesti in kasneje, ko so Slovenci vključeni v različne multietnične državne skupnosti, vzpostavili ravnotežje s pomočjo laično dokazanega „boljšega“ porekla s sosednjimi mnogo številnejšimi narodi. Tako so nekateri tudi s pomočjo arheologije in interpretacije starejših obdobj človekove preteklosti postavljali Slovenijo in Slovence v dominantno vlogo. Za antičnimi Etruščani so za to strategijo bili zelo primerni bližnji prazgodovinski Veneti in tako je slovenska država namesto skrbi za Slovence v Benečiji, svetu podarila multiple „Venetskega konja“ in leta 2004 v nasprotju z negativnim mnenjem stroke podelila najvišje državno odlikovanje za stvaritev novega „slovenetskega“ mita. S pomočjo vladajoče politike je že na področju daljne zgodovine padel vrednostni sistem in dovoljena je bila polemika z javno deskreditacijo osebnega porekla, študijske in znanstvene verodostojnosti doseženega zgodovinskega znanja.⁴⁰ Po drugih, precej bolj razširjenih predstavah, ki jih je v veliki meri vzpostavilo in tudi generiralo slovensko zgodovinopisje, pa so začetki nacionalne zgodovine Slovencev povezani z naselitvijo

³⁹ J. Fakin Bajec, moderni in postmoderni vplivi na interpretacijo lokalne preteklosti, Evropski vplivi na slovensko družbo, Ljubljana 2008, str.147.

⁴⁰ Mitja Guštin, Zgodovina kot politična manipulacija, Stiplovškov zbornik, Historia 10, Znanstvena zbirka oddelka za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Ljubljana 2005, str.31,32.

Slovanov v vzodnoalpski prostor konec 6. stoletja, ki je bila pogostokrat prikazovana kar kot naselitev Slovencev.⁴¹ Obe predstavi razumeta etnično identiteto kot objektivno kategorijo, ki jo je mogoče določiti s pomočjo jezika. Posledično razumeta (slovansko ali na primer venetsko) jezikovno skupnost kot etnično skupnost Slovencev, ki da že od nekdanj obstaja kot nesporna ter v bistvu nespremenljiva zgodovinska realiteta. Ti procesi se niso začeli že v zgodnjem srednjem veku ali še prej, ampak šele od konca 18. stoletja dalje, ko je bila zgodovina retrogradno nacionalizirana in postavljena v funkcijo narodnega oblikovanja. Z vzpostavijo nacionalne zgodovine, ki se je segala v času kralja Sama in karantanskih knezov, so namreč Slovenci dobili enega svojih najpomembnejših identitetnih sider in hkrati eno od najpomembnejših sredstev za svojo narodno legitimacijo, emancipacijo, integracijo in nenazadnje tudi za zamejitev nasproti drugim.

Predstava o demokratičnosti državno-družbene ureditve Karantaniji ki je razumljena kot najzgodnejša faza nacionalne zgodovine Slovencev, ima kar dolge korenine, čeprav je svojo kulminacijo dosegla v zadnjih desetletjih in še prav posebej v obdobju po osamosvojitvi Slovenije. I u 21. stoletju v enem prvih intervjujev novega šolskega ministra Slovenije Milana Zvera koncem februarja 2005 se lahko prebira, da spada med „elemente slovenske zgodovine, ki su neupravičeno prezrti“ in ki bi jih „dijaki pri maturi morali poznati“ tudi „pomen karantanske prisege za razvoj zahodnih demokracij“, o kateri „nam je govoril celo ameriški predsednik Clinton, ko nas je obiskal.“⁴² Minister je s karantansko prisego očitno imel v mislih ustoličevanje karantanskih knezov oz. koroških vojvod, ki je z Jean Bodinom in njegovim delom „O republiki“ prišlo v t.i. pogodbeno (kontraktualno) teorijo o nastanku države in je služilo kot primer pogodbenega prenosa suverenosti z ljudstva na monarha.⁴³ Začetki predstave o demokratičnosti ureditve Karantanije so povezani z nacionalnim konstituiranjem Slovencev, katerega sestavni in bistveni del je bil tudi novi, nacionalni pogled na zgodovino.

Iz zgodovine ki je izhajala iz slovenske nacionalne identitete in ustanovitev slovenske države prihaja mit o grofih Celjskih. Mit o Celjskih v slovenskem prostoru vseskozi je prisoten in polazi od toga da so Celjski bili izvorno slovensko plemstvo, pranosilci slovenske državnosti in povezovalni element Slovencev in

⁴¹ Gl.npr.:Franc Kos, Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku I (501-800), Ljubljana 1902., Sergij Vilfan, Pravna zgodovina Slovencev, Ljubljana 1961.

⁴² Milan Zver, Nimamo ne neumnih otrok ne slabih šol, intervju v: Zelena pika, Dnevnik 26.02 2005, 30.

⁴³ Peter Štih, O modernem (ne)razumevanju in (ne)poznavanju stare zgodovine na primeru ustoličevanja koroških vojvod, Stiplovškov zbornik, Historia 10, Znanstvena zbirka oddelka za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Ljubljana 2005, str.33.

slovenskega prostora s Srednjo Evropo.⁴⁴ Tovrstno vprašanje in razprave odpirale so se v času prelomnih procesov za slovenski narod, ko so Slovenci kot skupnost iskali svojo novo vlogo in jo tudi skušali utemeljevati na nekih zgodovinskih dejstvih. Glede na zgodovinske okoliščine so bili Celjski primeren objekt za tovrstno samopotrjevanje Slovencev v Jugoslaviji 1918, ker so kot samostojen subjekt vstopali v skupnost z dvema narodoma, ki sta se lahko sklicevali na srednjeveško tradicijo lastnih kraljestev, česar Slovenci niso mogli stvoriti. Od tod tudi podoba celjskega grba – oziroma tsteга, kar je od njega ostalo – kot simbola slovenske državnosti v grbu Kraljevine SHS.⁴⁵ Zaradi spremenjenih družbenopolitičnih razmer je mit o Celjskih s političnim nabojem v slovenskem prostoru poniknil v obdobju po 2. svetovni vojni in se v tistem elementu, kjer je govora o Celjskih kot nosilcih slovenske državnosti, dvignil kot Feniks iz pepela v času nastajanja prve samostojne slovenske države Republike Slovenije v prelomnem času okoli leta 1989 in kasneje.⁴⁶ Ob koncu 20. stoletja je za povprečnega Slovenca državitvornost v večji meri predstavljala Karantanija z obredom ustoličevanja knezov, kot pa sami celjski grofje. To potrjuje tudi upodobitev knežjega kamna na prvih tolarskih bonih, ki je sprožila burne reakcije v delu avstrijske javnosti. Problem pa tiči drugje, saj zgodovinski viri ne izpričujejo nekih simbolov te politične tvorbe. Takrat je politika ponovno segla po Celjskih zvezdicah, ki v slovenskemu grbu poleg ponarodelega simbola Triglava predstavljajo državotvorni element slovenske zgodovine.⁴⁷

SUMMARY

This article is an attempt to outline main Slovenian historic events that marked its territory, national identity and political myths between the end of 19th century and Slovenia's independence. It is characteristic of Slovenian historiography, especially the part which explores the history of the 19th and 20th centuries, to comprehend the Slovenian nation, the Slovenian society or the Slovenian community as an airtight chest consisting of individual social spheres and restricted by national or ethnic boundaries. The process of the formation of the Slovenian nation clearly shows that a restriction of the researched historical phenomena

⁴⁴ Več o tej temi kot Mitja Velikonja, *Masade duha: razpotja sodobnih mitologij*, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana 1996, s.186-187; Rolanda Fugger Germadnik, *Mit o jugoslovanski državitvornosti grofov Celjskih*, Zbornik Mitsko in stereotipno v slovenskem pogledu na zgodovino, Ljubljana 2006, str.117,118.

⁴⁵ Janez Mlinar, *Celjske grofje – zgodovinski mit?*, Zbornik Mitsko in stereotipno v slovenskem pogledu na zgodovino, Ljubljana 2006, str.112.

⁴⁶ Rolanda Fugger Germadnik, *Mit o jugoslovanski državitvornosti grofov Celjskih*, Zbornik Mitsko in stereotipno v slovenskem pogledu na zgodovino, Ljubljana 2006, str.118.

⁴⁷ Janez Mlinar, *Celjske grofje – zgodovinski mit?*, Zbornik Mitsko in stereotipno v slovenskem pogledu na zgodovino, Ljubljana 2006, str.112.

geographically, chronologically and nationally to a component which is only relevant in the national sense distorts and prevents a better understanding of their origin, development, and role in a particular time and place.

In Slovenia (Yugoslavia) an authentic revolution took place (1941-1945), which enabled an independent rise of the Communists to power, that is, without the direct support from the Soviet Union as was the case in the remaining countries of the so-called people's democracy. The revolutionary character of the resistance movement deepened internal rifts within the Slovenian nation and Slovenians found themselves in the circle of nations that were also fighting a civil war. One of the topics describing migration processes that have marked Slovenia in European post-war period and how it changed the face of Slovenian territory socially and ethnically, forming Slovenian diasporas. According to the author, this limited insight into Slovenian common history and its interlinking with European history should prove that the independent Slovenia has made a logical step in its evolution by joining the alliance of European countries known as the European Union. Because of the formation of a new state the need for a renewed reconstruction, strengthening and proving the Slovene national identity emerged which started to search for its identification signs among local and regional features and in the past. One of its is newly established concept of Slovene national history, which conceived during the process of Slovene national formation that started at the end of 18th century till the modern projection onto the past, that presumably commenced in the Early Middle Ages with the state of Carantania which has been perceived as a state of Slovenes and simultaneously as one of the peaks of Slovene national history. It is a typical historical myth depicting a past that has never occurred. At the end it is important to mention the historical role of the Counts of Cilli and their embodiment deeply into the Slovenian nation and Slovenian state as the family who had an ambition to create Slovenian state. This article explained the origins of this two myths (about Carantania and the Counts of Cilli) and the reasons why they have to be accepted by the Slovenian politicians and historians.